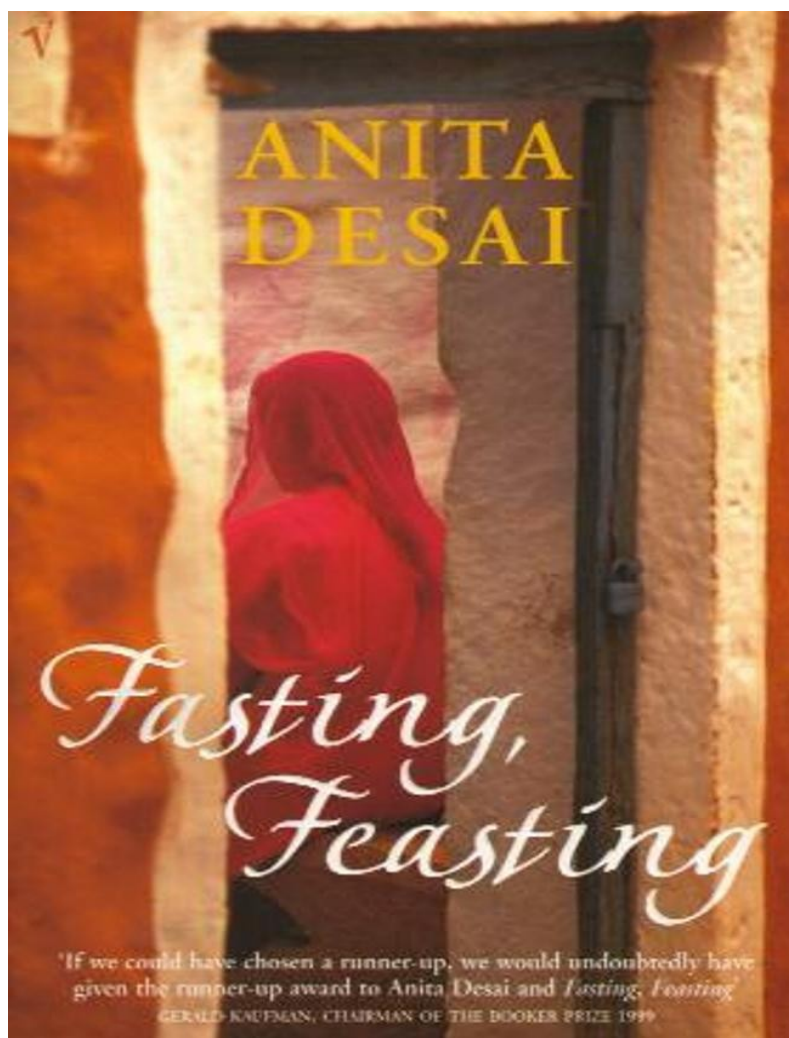

**„Пости и пирове”
от Анита Десаи**

**Превод от английски:
Йоана Стоянова**

**Рецензент
Иглика Василева**

ПЪРВА ГЛАВА

На верандата с изглед към градината, алеята и портата двамата седят на скърцащата градинска люлка, окачена на желязна рамка, и полюшват крака, от които се поклащат полуобутите им чехли. Пред тях стои ниска кръгла маса с избеляла покривка с избродирани в средата цветя. Зад тях вентилатор на стойка духа топъл въздух в тила и вратовете им.

Тръстиковите рогозки, които висят от сводовете на верандата, за да пазят от слънцето и праха, са навити нагоре. Върху тях са накацали гълъби, беседват тихо, клъвват по някоя сламка и пърхат с криле. Каменните плочи под тях са покрити с курешки, а във въздуха вяло се носят пера.

Родителите седят и се люлеят ритмично напред-назад. Изглеждат заспали или задрямали – очите им са притворени – но от време на време се обаждат.

-- Днес ще има панирани хапки за чая. Това достатъчно ли е? Или ще искаш и сладки?

-- Да, да – трябва и сладки, трябва да има и сладки. Кажи на готвача. Още сега му кажи.

-- Ума! Ума!

-- Ума да каже на готвача...

-- Ей, Ума!

Ума излиза и застава притеснена на вратата.

-- Защо крещите?

-- Иди да кажеш на готвача...

-- Ама нали ми казахте да направя колета, за да е готов, когато синът на съдията Датга дойде да го вземе. Сега го овързвам.

-- Да, да, пригответи колета – да е готов, трябва да е готов, когато синът на съдията Датга дойде. Какво изпращаме на Арун? Какво?

-- Чай. И шал...

-- Шал ли? Шал?

-- Шалът, който Мама купи...

-- Който мама купи ли? Мама е купила?...

Ума размърдва рамене нетърпеливо.

-- Кафявият шал, който мама купи от кашмирския търговски център за Арун.

-- Кафяв шал от кашмирския търговски център, така ли?

-- Да, папà, да. Ако на Арун му стане студено в Америка. Оставете ме сега да довърша колета, защото иначе няма да е готов навреме за сина на съдията Датта и ще трябва да го пращаме по пощата.

-- По пощата ли? По пощата? Не, не. Много е скъпо, прекалено скъпо. Няма смисъл да се праща, след като синът на съдията Датта отива в Америка. Пригответи колета да го вземе, като дойде. Пригответи го, Ума.

-- Ума, първо иди да кажеш на готвача, че не може само панирани хапки. Папа иска и сладки.

-- И сладки ли?

-- Да, да има и сладки. После се върни да ти продиктувам писмо за Арун. Синът на съдията Датта може да го занесе, като тръгва за Америка.

-- Сега искате и писмо да пиша? След като съм заета с колета за Арун?

-- О, да, да, колета за Арун. Да, да, направи колета. Трябва да е готов. Да е готов навреме за сина на съдията Датта.

Ума се втурва в къщата с изтощената си сива коса, с разгневени късогледни очи, проблясващи зад стъклата, мърморейки под носа си. Родителите, временно развълнувани върху люлката си от внезапното нахлуване на идеи – сладки, колет, писмо, сладки – отново потъват в бавното си, ритмично люлеене. Взират се в трептящата следобедна жега, сякаш очакват подносът с чай, сладки и панирани хапки да се материализира и изплува от нея, за да ги спаси. Двамата не спират да се люлеят с нарастващо нетърпение.

Мамаипапа. Мамапапа. папамама. Трудно е за вярване, че някога са съществували поотделно, че са били независими един от друг, а не мамапапа в една дума. И все пак мама е родена в семейство на търговец от Канпур и е живяла в лоното на огромното си семейство до шестнадесетгодишна възраст, когато се е омъжила за папа. Междувременно в Патна папа, син на данъчен инспектор с една цел в живота – да даде на сина си най-доброто възможно образование – е печелел училищни награди, играл е тенис в младежките си години, учил е право и впоследствие е станал преуспяващ адвокат. Тази информация децата бяха научили предимно от стари снимки, сложени в рамки дипломи, потъмнели медали и разговори между гостуващи роднини. Самите мамапапа рядко говорят за времето, в

които не са били едно цяло. Малкото случки, разказани поотделно от двамата, придобиваха огромно значение заради своята рядкост и необичайност.

Мама разказваше:

-- По мое време на момчетата не даваха сладки, ядки или други лакомства. Ако нещо хубаво се донесеше от пазара, като сладки или ядки, даваха го на момчетата в семейството. Но нашата къща не беше чак толкова консервативна и мама и лелите ни успяваха тайно да ни заделят по нещичко.

Тя се изкикоти при спомена – сладки, тайно.

Папа разказваше:

-- Когато бяхме малки, няхахме електричество у дома. Ако искахме да учим, ни пращаха с учебниците под уличните лампи. На изпитите имаше група студенти, които декламираха уроците си на глас. Не беше лесно да се съсредоточиш върху правото, докато около теб рецитират теореми, санскритски шлоки или дати от британската история. Но въпреки това успяхме – взехме си изпитите.

И още:

-- Най-добрият студент от моя випуск денонощно учеше, непрестанно учеше. Разбрахме как успяваше да го постигне. През изпитната сесия си режел миглите – така, когато очите му се затваряли, миглите го боцкали, и той се събуждал и продължавал да учи.

Историята на папа обикновено бяха болезнени. Разказите на мама бяха свързани с храна, най-вече сладки, и със семейството ѝ. Но бяха малко и кратки. Това би могло и да предизвика любопитство – толкова неизказани неща, оставени на въображението – но децата не мислеха много-много за миналото, защото мамапапа изглеждаха напълно самодостатъчни. При сливането си в една цялост двамата бяха израснали толкова много по значимост, положение и авторитет, че в своето единство се издигаха достатъчно внушителни; нямаше нужда от отделно минало и собствени истории, за да ги направят още по-огромни.

Понякога човек можеше да зърне какви са били преди да се съединят в сиамското си съществуване върху градинската люлката на верандата. Случваше се Ума да се удиви, дори смути, от такива случаи – например когато мама играеше джин-руми с приятелките си. Правеше го тайно, защото папа беше принципно против хазарта под каквато и да било форма. Когато мама отиваше у съседите за сутрешната игра, не можеше да се каже, че чак повдига полите на сарито си до

коленете и прескача живия плет, но някак изглеждаше като да е направила тъкмо това. Държанието ѝ – заедно с непрестанното бърбене, което беше част от играта – ставаше закачливо, момичешко. Бузите ѝ се издуваха, пълни с бетеловите ядки и листа, които ѝ предлагаха (още едно удоволствие, което папа не одобряваше), очите ѝ гледаха дяволито, когато отхвърляше глава назад и се смееше, явно забравила всякакво приличие. Притискаше картите до гърдите си и кокетно пърхаше с мигли. Ако Ума се наведеше над рамото ѝ да погледне или пък Аруна се приближеше да види защо майка ѝ е толкова доволна от картите си, тя отпращаше дъщерите си с ръка, сякаш бяха досадни мухи:

-- Вървете. Вървете да играете с приятелките си.

После се връщаше за обяд, като минаваше през един отвор в плета, а дъщерите ѝ се мъкнеха зад нея, и докато стигне верандата, държанието ѝ си възвръщаше обичайната предпазлива сдържаност, неодобрение и уморено благоприличие.

Когато папа след работа ги питаше какво са правили цяла сутрин, мама притваряше очи с въздишка и започваше да си вее с ръка:

-- Беше то-олкова горещо, какво може да прави човек? Нищо.

Колкото до папа, той никога не заприличваше по-малко на себе си, а само повече. След като сутрин извикаше на шофьора да изкара колата, качваше се в нея така припряно, сякаш и най-малкото забавяне би довело до експлозия. Понякога се случваше да го вземат от канцеларията му и тогава го намираха да седи зад огромно бюро като деспот на някоя малка провинция, бършейки врата си с голяма носна кърпа, и сърдито да дава заповеди на секретаря, машинописеца и клиентите си, а всеки жест и изражение подсилваха авторитета му, докато той не го обгърнеше напълно в матово проблясваща оловна броня.

Мама внимателно приготвяше комплекта му за тенис и го изпращаше по прислужника от кантората, който идваше с колелото си да го вземе. Прислужникът защитаваше екипа под металната скоба на багажника и подкарваше колелото към кантората. Мама го гледаше как излиза през портата на пътя, потънала в мисли.

Ума се чудеше дали не си представя как папа се преоблича в канцеларията си зад зеления мушамен параван, който стоеше в единия ъгъл, и закриваше уста с пръсти да сподави кикота си.

След това мама седна сама на градинската люлка на верандата да го чака, като хвърляше по едно око на играещите в изсъхналата трева момиченцата, които правеха градина от камъчета, листа, клонки и цветчета невен. Намесваше се раздражено, щом започнеха да се карат на висок глас.

Следобедът преминаваше в сумрачна вечер и най-сетне се появяваше колата. Папа изскачаше от нея и изкачваше стъпалата на верандата с отскок, замахвайки с ракетата. Носеше белите шорти, изпратени от мама, а широките им крачоли се ветрееха около тънките му бедра. Металните закопчалки бяха оставили ръждиви отпечатащи около кръста. Мама често се караше на перача, че връща изпраните шорти с отпечатащи от ръжда. Караше му се и задето късаше големите бели копчета, които после тя трябваше да заменя с нови, с очила на носа и съсредоточено стиснати устни. Папа носеше и бяла риза със синя или зелена лента и къси ръкави. Беше лъснал от усилие, задоволство и пот.

-- Бих Шанкар с шест-пет, шест-два – съобщаваше им път за стаята си, а чорапите му се свличаха изтощени около глезените. Чуваха го как хвърля ракетата си с доволно пръхтене.

На верандата се възцаряваше пълно мълчание. Мама стоеше сякаш зашеметена от успеха и мъжеството му. След това се чуваше дрънчене на кофа, плисък на вода. От отводнителна тръба отстрани на къщата изтичаше струя сапунена вода и си пробиваше път през сухите листа и прахта до тинестата локва под босилека и жасминови храсти. Момичетата гледаха зяпнали.

Мама се надигаше от мястото си и викваше:

-- Ума! Ума! Кажи на готвача да донесе лимонадата на баща ти!

Ума хукваше.

Разбира се, имаше и светски събития – кариерата на папа го изискваше, и децата присъстваха на някои от тях. Там той с удоволствие си позволяваше малко уиски с вода. След това започваше да прави малко страшни, според тях, опити да се шегува. Шегите му бяха винаги насочени към околните и под прикритието на приятелската атмосфера, присъща на вечеря или прием в клуба, бяха доста парливи. След като с остроумията си беше накарал младши магистрат да се черви от неудобство или беше припомнил на старши съдия неловка случка, която е по-добре да не се знае, и беше получил в отговор само киселата му физиономия,

самият той се превиваше от смях. Колко успешна беше шегата, зависеше от това, колко неудобство е причинила на другия. Това беше начинът му да печели точки; отмяташе глава и се смееше победоносно, сякаш се източваше на ръст (който беше по-скоро незначителен). Човек би могъл да се заблуди, че папа е в добро настроение. Но семейството не се заблуждаваше – то знаеше, че в действителност е стреснат, разтърсен от онова, което за него бе предизвикателство към положението му. Въздъхваха с облекчение, като се върнеше към обичайното си състояние – неговорчивост – с непокътнат авторитет.

Човек би заключил, че ролята на папа е да се мръщи, а на мама – да мърмори. Тъй като всеки възрастен трябва да има роля и това бяха ролите на родителите им, децата не оспорваха избора им. Или поне не докато бяха малки.

ВТОРА ГЛАВА

Папа е поръчал да докарат колата. Шофьорът се бави малко, докато си сложи униформата, и още малко, докато запали колата и я изкара от гаража (откакто папа се пенсионира, шофьорът и колата също са полупенсионирани и рядко се използват). Папа стои на верандата и гледа как хлътналия ѝ, ръждясващ корпус пълзи към него с мъчително и неохотно стенание. Наблюдава я безстрастно. Ума се обажда:

-- Един ден този роувър ще спре и повече няма да тръгне– толкова е стар! – той остава безучастен, сякаш предпочита да не я чува и не я е чул.

И така колата, реликва от миналото на папа, спира пред колоните на входната веранда. Папа сядна на мястото до шофьора и изчаква мама и Ума да се настанят на задната седалка. Ще ги изведе на разходка в парка. Цяла неделя обикаля верандата, от време на време мята ръце във въздуха, сключва ги или стои на едно място и присвива колене, сякаш в чест на дните, в които беше играл тенис, в които беше млад и жизнен. Обяснил е на жените, че трябва да се пораздвижат, твърде много се застояват в къщата. Затова ще ги води в парка.

Веднага щом пристигат пред вратите на парка, които са много високи и широки, изработени от красиво ковано желязо, но вече изкривено, папа изскача от колата и се втурва напред със страхотна бързина. За съжаление в парка в неделната вечер има още много хора, които са седнали на пикник или се разхождат около

лехите с лилии кана и пресъхналия фонтан. По пътя му има толкова много препятствия – дете с балон или майка с дете, уловило се за полата ѝ, – че му се налага да наведе глава, да изправи рамене и независимо от всичко да продължи напред.

Мама и Ума се опитват да го следват, но лесно се разсейват. Спират се да погледат храст, подрязан във формата на паун, цъфнало палисандрово дърво с нежно матовосини цветове върху голите клони, или се отдръпват от необуздало куче, което се е търкаляло в калта, където пътеката е наводнена от течаш маркуч, и сега невъздържано хвърля кални пръски наоколо; после пък ги спира гледката на сбръчкан старец в муселиново дхоти¹, което е толкова изтъняло, че изглежда прозрачно, зает с йога упражнения, които изпълнява с неумолима концентрация, сякаш е съвсем сам в празничния парк. Мама загръща плътно раменете си със сарито и цъка с език, за да изрази неодобрението си към тази публична демонстрация.

Когато се загледат напред, виждат папа далеч пред тях; крачи, сякаш закъснява за среща. Не се спира да погледне никого и нищо. Мама изсумтява раздражено и казва на Ума, че двете ще продължат разходката сами, без да се опитват да го следват. Обикалят парка спокойно по една пътека между парапета и лехите с лилии кана и се преструват, че не забелязват търговците на фъстъци и сладолед, които промушват стоката си през решетките и подканят клиентите – Ума усеща как в ъгълчетата на устата ѝ се насъбира слюнка от миризмата на подправения печен нахут, но решава да не се обажда. От време на време зърват папа – яркобелите му шорти и мрачната му енергичност го правят да изпъква сред безцелната, безредна тълпа, и мама пропърхва леко с мигли в знак, че го е познала. Може би и в знак на възхищение? Или гордост? Ума не може да реши.

Точно когато завършват обиколката си при портата, където ги чакат колата и шофьорът, пристига и папа. Магически синхрон. Той разбира се е направил три обиколки за времето, в което те са извървели една, но въпреки това отказва да покаже задоволство.

-- Качвайте се – подканя ги нетърпеливо, – от колко време ви чакам. Мудни сте, много сте мудни. Качвайте се. Качвайте се по-бързо.

¹ *Dhoti* (хин.) – традиционна мъжка дреха в Индия, която представлява дълго парче плат, увивано по специален начин около кръста и между бедрата. *Бел. пр.*

-- Уф, папа, защо бързаме? – пита Ума, която се вмъква след мама.

Папа дава указания на шофьора през целия път до вкъщи:

-- Завий тук. Вземи този завой, не онзи. Дай по-бързо – спри! Не виждаш ли автобуса отпред? Добре, давай сега бързо. По-бързо. Уф, толкова бавно, ужасно бавно!

-- Защо бързаме? – пита Ума настоятелно.

Когато се прибират у дома, мама се строполява сред безжизнена купчина памучен плат, и въздъхва с немощен глас:

-- Каза ли на готвача да приготви лимонада за баща ти?

Ума отива да се погрижи за лимонадата, а мамапапа се настаняват в градинската люлка, изуват обувките си и ги оставят да висят на краката им, въздъхват, понаместват се и отново стават две части от едно цяло, един до друг, обърнали познатото неразгадаемо лице към света.

Когато гостите им ги питаха как са, един от тях отговаряше в първо или понякога в трето лице единствено число, но отговорът се отнасяше и за двамата. Ако папа изразеше мнението си за местния представител в парламента или относно изгледите за успех на правителството на следващите избори, мама мълчеше, защото той беше изказал и нейното становище. Когато мама говореше за разпродажбите, от които възнамеряваше да купи хавлии, или за скока в цената на среброто, който я е накарал да се замисли дали не е време да продаде подноса, папа сумтеше в съгласие, защото мислеше точно като нея. Мненията им се различаваха толкова рядко, че ако мама не дадеше на Аруна да носи перлена огърлица на дневната прожекция в кино „Регал” или папа откажеше Ума да взема уроци по музика след училище, беше безсмислено момичетата да търсят различно решение от другия родител – такова не можеше да се очаква и не се даваше.

Разбира се, между тях имаше и спорове и разисквания. В действителност те се случваха всеки ден по едно и също време – при съставянето на мнютото за деня. То никога не се осъществяваше без разгорещена дискусия – това би нарушило традицията. Всъщност беше чудесно да се види нагледно каква благодатна почва за дискусии и спорове е масата за хранене. Но също така беше ясно, че крайното решение съвпада с първоначалното предложение – ако в началото мама беше предложила неподправен ориз и овнешко къри, това щеше да се сготви и нищо

друго, без значение какви хрумвания бяха обмисляни междуременно: пилао², кебапи, кюфтета... Това беше просто част от ритуала.

Момичетата се бяха научили да не очакват отклонения и спорове и те се случваха толкова рядко, че можеше и изобщо да не ги забележат, когато възникнат – ако не бяха точно настроени да усещат температурата и обстановката у дома, обучени да разпознават и най-слабия намек за несъответствие или дисхармония.

А в това семейство веднъж се беше разразила значителна кавга, по мащаби сравнима с физическо бедствие, която хвърли семейството в шоково състояние, както след пожар или наводнение. Мама, а не папа, предизвика сътресението.

Ума беше вече жена (поне според някои разбирания), Аруна тепърва откриваше какво е да имаш месечен цикъл, но не друг, а мама се оказа бременна.

Отне доста време на момичетата да разберат какво се случва, какво предизвиква толкова шептене, потайни разговори, посещения при лекаря и домашни визитации. Викаха се по-възрастни роднини, провеждаха се консултации. Мама ридаше, просната на леглото, с подпухнали от плач очи. Папа се мръщеше в безпокойството и смущението си. Въздухът беше налят с тайни като пришка с кръв. Момичетата усещаха как ушите им изтръпват от налягане да чуят какво се говори. Беше непонятен, донякъде неприличен, дори мръсен, но езикът оставаше неразбираем за тях, въпреки че схващаха тона и дори значението. Ставаше дума за нещо грубо телесно – *сексуално*. Тази дума пищеше силно в гърлата им и те стискаха устни да не се изплъзне. В главата на Ума нахлу образа на обезумялото прасе, което беше видяла на пазара веднъж, гърчещо се в опити да избяга от месаря, и спомена за виенето и лая на сувокупляващите се кучета зад помещнията на прислугата; как папа нарежда на мали³ да ги разгони с пръчки. Визуалната представа на Аруна беше по-домашна – вдигнати фусти и поли на сари, крака се блъска, *голи* крака, през нощта, под мрежата против комари. Бяха чували звуци – приглушени, неволно избягали иззад завеси. В този дом не се затваряха врати – затворените врати говореха за тайни, мръсни тайни, недопустимо. Приканват властта да се примъкне и да направи обиск, за да залови мръсотията, нечистото петно. Нечисто, изцапано с човешка кръв, женска кръв. Но ако се отнасяше до родителите, човек не биваше да поглежда. Трябваше да наведе глава засрамен.

² *Pilaw* (хин.) – азиатско ястие от ориз с месо или зеленчуци и подправки. *Бел. пр.*

³ *Mālī* (хин.) – градинар. *Бел. пр.*

Въпреки това те се напържаха да чуят. В крайна сметка прислугата издаде истината – ая⁴ им съобщи това, което би било очевидно за всекиго с очи да види: ставаше дума за закъсняла бременност.

Мама даваше мило и драго да я прекъсне. Никога не се беше чувствала по-зле и би минала през адски огън, нареждаше през сълзи, само и само да се отърве от гаденето, което я измъчваше. Но папа скръцна със зъби. Вярно, имаха две дъщери, напълно пораснали, както се виждаше, но нямаха син. Кой мъж би се отказал от възможността да има син?

Нямаше как, бременността трябваше да бъде приета. Мама прекара цялото лято просната възник на леглото в стенания задето е дебела и ѝ се гади. Над нея с равномерно скръцане се въртеше вентилаторът на тавана, а по стените с щракащи звуци се гонеха гущерчета. В краката ѝ седеше ая, която бе гледала Аруна като бебе и която трябваше да извикат от селото ѝ, където се беше пенсионирала, и ги разтриваше с придружаващи утешителни и успокоителни думи. Ума и Аруна, които ту ги стряскаше атмосферата на майчината им стая, ту гъделичкаше любопитство, изобщо не знаеха как мина това трудно лято. Тогава, след като дойде мусонът, а въздухът стана лепкав и зноен и загъмжа от комари и гущерчетата се застрелкаха насам-натам след мухите, мама беше откарана до акушеро-гинекологичната болница „Куин Мери” и там беше освободена от онова, за което беше изтърпяла толкова мъки – син.

Син.

Цялото семейство застина. Около леглото на мама в болницата, взирайки се в чудото. Въпреки възгласа на Аруна: „Колко е червен – колко е *грозен!*”, след който я смушиха да мълчи, и въпреки че се оказа, че Ума не е способна да държи нещо толкова крехко и ценно, двете съвсем ясно разбираха какво чудо е това. Лицето на мама, все още напрегната от трудното раждане, започна да се отпуска и на него се разля многострадална гордост. На Ума по-късно ѝ хрумна, че от този час нататък това се превърна в обичайното изражение на мама. Но в началото папа беше този, който ангажира вниманието им. В болницата той изглежда съдържаше емоциите си, подтискаше ги със страховития си самоконтрол. Лицето му беше доста изкривено от усилието и по врата му изби пот и се просмука в ризата му. Позволи си да изрази чувства единствено с издаване на остри заповеди към

⁴ *Āyā* (хин.) – бавачка. *Бел. пр.*

сестрите, ая, момичетата, дори към проснатата по гръб мама. После изтика дъщерите си навън, едва ли не преди да е видял сина си като хората. Всъщност папа дори беше извърнал поглед, сякаш жалкото физическо присъствие на детето нямаше значение за момента и може дори да донесе разочарование.

Но когато се прибра у дома, той изскочи от колата, втурна се презглава в къщата и изкрещя новината на всеки, който се случеше да е там. Прислужници, възрастни роднини – всички се събраха на вратата, откъдето видяха най-поразителната гледка в живота си: папа, който във въодушевляването си прескача три стола един след друг във всекидневната, като дете, което си играе на прескочикобила, с разперени ръце и хвърчаща коса:

-- Момче! – изкрещя той. – Момче-е! Арун, най-сетне Арун!

Оказа се, че преди раждането на втората дъщеря вече е било избрано името Арун в очакване на син. Наложило се е да го сменят, с разочарование, на Аруна.

Ума и Аруна, на верандата до входа, с погледи навътре към къщата, се приближиха една до друга, изпълнени с благоговение.

Ума така и не преодоля страхопочитанието си от този необикновен момент, който всъщност беше много по-паметен от самото раждане. Колкото до Аруна, може да се каже, че за нея това беше началото на доживотно перчене, на решително себеутвърждаване.

Щом мама се върна у дома, слаба, изтощена и избухлива, тя се опита да научи Ума как правилно да сгъва пелени, да приготвя разрежено с вода мляко, да приспива крещящото бебе на ръце, докато кожата му беше раздразнена и зачервена, сякаш имаше изгаряния. Ума за жалост бе непохватна и ненадеждна както винаги – изпускаше и чупеше разни неща и уплашено се отдръпваше от прекалено малкото си, твърде ценно и твърде крехко братче.

-- Трябва да си напиша домашното – каза на майка си. – Трябва да си реша задачите и после да напиша съчинението...

-- Остави всичко това – срязва я мама.

Ума и преди беше получавала такива нареждания от майка си; мама не отдаваше голямо значение на училищните задачи, тъй като самата тя никога не бе ходила на училище.

-- Имахме частен учител – отвърна безгрижно, когато момичетата я попитаха как е възможно да не е ходила на училище. – Идваше у дома да ни учи –

по малко пеене, по малко... хм... – продължи неопределено. – Бяхме и се криехме от него – довърши мама с момичешки смях. Затова Ума се опита да ѝ обясни, че ако отиде без домашно, ще я пратят при Майка Агнес с бележка от учителката.

-- Но ти вече няма да ходиш при Майка Агнес, нито на училище – отговори мама.

Изражението на Ума, когато повдигна очи от купчината пелени, които се опитваше да сгъне, изглежда подразни мама. Тя размърда пръстите на краката си и се сопна:

-- Няма да се връщаш на училище, Ума. Ще останеш у дома да помагаш за Арун.

Ума се обърна към баща си за обяснение и подкрепа. Със сигурност би я подкрепил по въпроса с образованието. Той беше образован; в крайна сметка той я беше изпратил в католическото училище.

Ума би се затруднила, ако ѝ се наложеше да обясни в какво се състоеше притегателната сила на девическото училище. Видимите детайли биха прозвучали банално: строгите правила на сутрешния сбор, на който момичетата не бяха допускани, докато не бяха проверени на входа дали са с лъснати обувки, къси и nelaкирани нокти и бели, а не цветни, панделките в косите; после пианото, на което сестра Тереза с тътнеща увереност и неизменен ритъм издрънкваше химните; удивително неподвижната и спокойна фигура на Майка Агнес, здраво поставена върху обутите в големи сандали крака, в ръце с молитвеника, от който четеше с дълбокия си, небързащ глас, който сякаш потичаше между момичетата като мудна кафява река; подредения ѝ кабинет, в който доста често учителките изпращаха Ума с бележка, и който тя оглеждаше жадно – картината на стената със златокос Исус, прегърнал агне, цветната гравюра над камината, изобразяваща дете с мокро от сълзи лице, обърнато към единия ъгъл на позлатената рамка, където светеше сребърна звезда, или полираната месингова ваза с корав букет свежи цветя на бюрото и чистите ленени покривчици върху лавицата за книги, огромния часовник до вратата с гръмкото тиктакане, гледката от прозореца към прекрасно подредена градина и дългите веранди, ограждащи вътрешен двор, към който ученичките можеха да гледат, но не и да влизат, защото тревата бе така ценна и розите тъй редки...

Вероятно би посочила игрите, които с ентузиазъм играеха на игрищата, водени от острите сигнали на бяла свирка, надувана от мис Д'Суза; безупречния вид на болничната стая, където винаги имаше лек за всяко главоболие, синина и нараняване; новите тетрадки с редове и твърдите мастилени учебници, които им раздадоха в началото на срока заедно с нови дървени линии и чисти гумички; пословиците и поговорките, които монахините използваха в речта си и които звучаха така мъдри, така неоспорими („Станалото—станало/След дъжд качулка” и „Не оставяй днешната работа за утре”); празнуването на Коледа и Великден и дните на светците.

Би признала, че ѝ харесва редът, рационалността на цялата система, в която всеки елемент си има предназначение и не е там случайно. Би обяснила, че е доволна от това, че за всеки въпрос има отговор, че на всяко съмнение се обръща внимание. Когато беше в предучилищната група, тя пееше по-силно от всички други деца в класа:

„Иисус обича ме – аз знам това,
защото Библията казва ми така!”

Знаеше, че нещо тайнствено се случваше в малкия параклис, където не пускаха децата – те можеха само понякога да зърнат някоя монахиня да се моли, коленичила пред олтара, откъдето в сенките проблясваше ивица позлата; знаеше, че по някакъв начин то бе свързано с потайните чувства, които думите на напяваната молитва надигаха у нея:

„Господ е Пастир мой, от нищо не ще се нуждая:
Той ме настанява на злачни пасбища и ме води на тихи води,
подкрепя душата ми...”

Очевидно простият и обикновен на вид училищен свят съдържа в себе си тайни зали, потънали в мистериозна тъма, прорязани от златни обещания.

Затова тя не разбираше, когато други, като Аруна например, го проклинаха и мразеха с такова ожесточение. Защо? Ума пристигаше на училище преди другите деца и всеки ден търсеше извинение да остане до по-късно. Училищният ден беше твърде кратък. А и ужасните съботи и недели, когато я издърпваха в баналностите на дома ѝ, който сякаше бе отказ, отрицание на живота, какъвто трябва да бъде – тържествен и блестящ, а после и безкрайната лятна ваканция, когато жегата превръщаше дори това безцелно съществуване в още по-голямо безсмислие.

Настръхваше от нетърпение да дойде петнадесети юли, когато училището щеше да отвори врати и да започне новият срок. Бързаше да си купи новите учебници и тайно се радваше на свежестта им, подвързваше ги с амбалажна хартия, за да не се цапат, в нетърпеливо очакване на момента, когато ще ги отвори.

Е, да, имаше и един неприятен факт, който няма как да бъде отречен: въпреки неистовия си ентузиазъм, Ума беше отчайващо слаба ученичка. Защо? Беше толкова нечестно. Монахините цъкаха с език, клатеха глави, викаха мама, пращаха бележки за папа и всяка година след изпитите със съжаление казваха, че ще се наложи да повтори годината – не беше успяла да премине по нито един предмет – английски, хинди, история, география, математика, рисуване, дори по грижи за дома! Каквото и да захванеше Ума, свършваше като пълен провал. Тя триеше ли триеше тетрадките си с почерняващата и заоблена гумичка, мъчеше се да си реши задачите по смятане, да запомня дати, да напише „Константинопол” правилно; и никога не взимаше изпитите си. В бележника ѝ беше отбелязано червено, което значеше „слаб”. Останалите момичета, с бележници в здравословно зелено и синьо, указващи отлични и добри резултати, я гледаха със съжаление в деня, когато раздаваха бележниците. Ума плачеше от срам и безсилие.

Затова сега мама можеше да изтъкне:

-- Знаеш, че пак не си си взела изпитите. Няма да минеш в следващия клас. Какъв е смисълът да се връщаш в училище? Стой си у дома и се грижи за братчето си.

После, като видя, че ръцете на Ума треперят, докато се опитва да продължи със сгъването пелените, мама сякаш се смили:

-- Ума, каква полза да продължаваш с училището, като никога не минаваш? – опита се да я убеди мама. – У дома ще ти е по-добре. Няма да се налага да учиш. Вече си голяма. Опитваме се да ти намерим съпруг. Не веднага – добави тя при вида на паниката, изписана на лицето на Ума, – но скоро. Дотогава можеш да ми помагаш с Арун. И да се научиш да въртиш къщата. – Мама взе ръката на Ума в своята и я заувещава със сладък глас: – Нуждая се от помощта ти, бети⁵.

Ума изтръгна ръката си.

⁵ *Betī* (хин.) – дъщеря, дъще. Използва се и като по-общо обръщение към момичета от по-възрастни хора, изразяващо близост и нежност. *Бел. пр.*

ТРЕТА ГЛАВА

-- Ума, подай плодовете на баща си.

Ума взима купата с две ръце и я тупва пред баща си. Банани, портокали, ябълки – ето му ги, за него са.

Той примигва, без да им обръща внимание. Скръства ръце върху масата и се взира в пространството над тях със сфинксоподобното изражение на слепец.

Мама знае какво не е наред. Тя побутва Ума по лакътя и нарежда:

-- Портокал.

Ума вече не може да се преструва, че не познава потребностите и навиците на папа. Все пак ги обслужва от двайсетина години. Тя избира най-големия портокал в купата и го подава на мама, която го обелва на ивици и разделя на парчета. След това маха ципата, жилките и семената, докато останат само съвършените капсулки сок, които мама поставя една по една на ръба на чинията на папа. Една по една той ги взима с върховете на пръстите и ги поставя в устата си. Всички чакат, докато жестът се повтаря многократно. Устните на мама са свити от старанието, което влага в действията си, и тяхното значение.

Когато приключва и в нейната чиния са останали единствено ципа, кори и семена, а в татковата нищо, освен съвсем бледа следа от сок, мама хвърля поглед към Ума. Тъмните ѝ очи припламват от гордост и от блясъка на постижението ѝ.

-- Къде е купичката за ръце на папа? – пита високо.

Купичката е поставена пред папа. Той потапя върховете на пръстите си във водата и ги подсушава с кърпата. Само той в семейството получава кърпа и купичка за ръце – те са знаци за положението му.

Мама се обляга назад. Церемонията е приключена. Тя я изпълни. Всички са доволни.

Беше онова време на деня, когато готвачът затваряше кухнята и се оттегляше да се изтегне на плетения си креват в стаята си зад дърветата гуава, където спеше, докато дойде време за чай, мама и бебето бяха притихнали в затъмнената спалня, а момичетата оставаха временно сами под въртящия се вентилатор върху разхвърляните легла на общата си стая, с възрастната братовчедка на мама, която все още живееше при тях, за да помага. Тя нямаше

нужда да спи – смяташе съня за привилегия на младите – и придума момичетата да поиграят карти. Седнаха по турски на леглото и замяха безцелно картите по него, като от време на време надаваха викове на възмущение или победа и се протягаха да съберат печалбата си.

-- Отивам да си наля вода и се връщам – промърмори Ума и се измъкна от стаята.

Аруна я изгледа с пронизващ поглед, защото беше забелязала, че сестра ѝ не е съсредоточена в играта. Но Ума се беше подготвила за следобед – въпреки терзанието, от което ѝ пресъхваше устата и трепереха ръцете, внимателно беше планирала всичко. Тя тихо отиде то ъгъла на кухненския килер, където зад един висок куп чинии беше скрила портмонето си с всички пари, които притежаваше, навити в стегнато руло. Обу безшумно сандалите, които беше оставила зад каната за вода на кухненската веранда, прескочи парапета и хукна към сянката на дърветата гуава. Знаеше, че всички завеси в къщата са спуснати да пазят от обедното слънце и че тръстиките рогозки на всички веранди са спуснати и висят в мътния жълтеникав въздух. Надяваше се семействата на прислугата, разпръснати из двора, да спят дълбоко. Вярно, че в дървото ним⁶ се обаждаше кукувица – пронизително, въпросително, многократно – но гласът ѝ бе гласът на самото лято; човек го чуваше, когато се появи за пръв път заедно с жегата и летаргията на сезона, но после се превръщаше в част от летния пейзаж, просто конец в износената му, избеляла тъкан.

Ума наведе глава и се втурна покрай живия плет. Мали живееше в колиба, разположена близо до портата, но се беше скрил зад гъсти лози, храсти и жив плет и почти не забелязваше какво става около автомобилния път, освен ако изрично не му наредяха да следи. Както Ума се надяваше, той лежеше върху плетения си креват до хибискуса, където кранът капеше приятно в локва кал и го разхлаждаше. Спеше с отворена уста и дъхът му излизаше в беззвучна мелодия. Този следобед Ума беше необичайно тиха и влачеше сандалите си, вместо да пляска с тях по чакъла.

После се шмугна бързо през портата и се затича. Стиснала здраво портмонето до себе си – мъничко жълто пластмасово портмоне, което възрастната

⁶ Melia Azadirachta, дърво, известно с горчивите си плодове и антисептичното действие на листата си. – Бел. пр.

братовчедка ѝ беше донесла като подарък, – Ума тичаше по хълма от пръст и боклуци между пътя и канавката. Тя по принцип вървеше със залитания (колкото и да обичаше игрите, които играеха в училище, не я биваше в нито една от тях), а хълмът беше неравен и Ума куцаше и се препъваше така, че би обезпокоила всеки случаен минувач. Но по това време на деня нямаше минувачи, не и в техния квартал, който и без това не беше много оживен. Ума тича през целия път до кръстовището, където знаеше, че рикшите чакат клиенти, и беше права – три рикши стояха наредени в сянката на голяма албиция⁷. Водачите им бяха налягали по седалките и спяха с провесени от рамките крака, но Ума вдигна такава олелия с виковете си „Училище „Сейнт Мери”, закарайте ме до училище „Сейнт Мери”, бързо!”, че един от тях се размърда, стана, понамести тюрбана си от кариран червено-бял плат и с помръдване на устните ѝ нареди да се качва. После така пъшкеше и пухтеше, докато натискаше педалите в обедната жега, че Ума се страхуваше да не припадне от топлинен удар. И тогава тя няма да стигне до училище „Сейнт Мери” и Майка Агнес. И няма да...

Хррр, хрр, хрр, дробовете и мускулите на рикшаджията се издуваха, а прахта изригваше от пътя в лицата им и очите им смъдяха. И така, останали без дъх и покрити с прах, пристигнаха пред „Сейнт Мери”. След като му плати – мъжът на висок глас настояваше за още, после за още повече, докато накрая не я принуди да му даде всичките си пари, – Ума спря пред портата и осъзна, че по това време и монахините, като всички други, си почиваха, и че майка Агнес не бива да бъде безпокоена. Ума никога преди не се беше осмелявала да безпокои майка Агнес.

И все пак, въпреки че знаеше това, тя се осмели. Нямаше друг избор. Тя прелетя по каменните коридори, покрай затворените за лятото класни стаи и нагоре по стълбите към частните помещения на сестрите, където ученичките никога не ходеха и не ги допускаха. Вратите откъм верандите също бяха затворени. Освен това и завеските на остъклените им прозорци бяха спуснати. Как да разбере коя е стаята на майка Агнес? Завеските на всички врати бяха от един и същ син памучен плат. За разлика от вратите на класните стаи, стъклата бяха лъснати и месинговите им дръжки светеха. Отстрани до вратите стояха саксии с папрати, а пред тях – изтривалки. Но наоколо нямаше жива душа.

⁷ *Albizia saman*, голямо цъфтящо дърво с чадърообразна форма. – *Бел. пр.*

Товага иззад ъгъла се появи Майка Агнес и с дълги, шумолящи крачки тръгна към нея. Ума не знаеше защо монахинята е навън по това време, какво може да е правила. Едва ли е търсила Ума, въпреки че точно така изглеждаше, когато лицето ѝ се издаде напред от качулката и тя я повика:

-- Дете мое?

Момичето се хвърли към майка Агнес, обви ръце около кръста ѝ, зарови лице в колосаните бели памучни поли и зави. С мокро лице и разбъркана коса, Ума се омазваше цялата, когато плачеше. Устата ѝ беше изкривена, носът ѝ течеше, от очите ѝ се търкаляха сълзи. Заплете ръце в полите и пояса на монахинята, като през цялото време не спираше да вие.

-- Майко, майко – ридаше тя и когато Майка Агнес се опита да я отскубне от полите си и да я отдалечи от себе си, Ума се хвърли в обутите в сандали крака на монахинята и остана да лежи на земята и горко да ридаше.

-- Ума! – най-сетне я разпозна майка Агнес и на лицето ѝ се изписа примирение при вида на поредната ученичка, която не си е взела изпитите и е дошла да моли да я пуснат в следващия клас. – Стани, ако обичаш, и влез в стаята ми. Дете, знаеш, че не може така... – тя се наведе и издърпа Ума, след което притисна главата ѝ към гърдите си. Стресната, Ума вдиша аромата на антисептичен сапун и белина и дъх на още нещо – някакъв мускусен, *религиозен* полъх – докато майка Агнес мълвеше молитви (така звучаха) в косата ѝ.

Но щом научи защо Ума е дотичала тук, какво искаше Ума от нея, тя почука по ръба на бюрото с месингов нож за хартия и притвори очи, а лицето ѝ потъна в качулката.

-- Хм, хм – повтаряше тя, докато слушаше хлиповете на Ума. – Да, знам, баща ти ми писа. Каза, че тъй като отново не си си взела изпитите...

Ума отново нададе вой, защото беше забравила за провала на изпитите и чак сега си спомни.

-- Ама аз ще се старая много! – извика. – Следващия път ще ги взема. Моля Ви, Майко, кажете му, че непременно ще ги взема следващия път!

Колкото повече викаше Ума, толкова по-разколебана изглеждаше Майка Агнес. Щом момичето забърбори за за бебето, че не знае как да го къпе, че се страхува да сложи иглата на пелената му, монахинята започна да губи търпение:

-- Все пак момичетата трябва да се научат и на тези неща.

Ума бе потресена. Това беше последното нещо, което бе очаквала от Майка Агнес. Сега тя говореше за света Богородица и бебето Иисус – но едва ли си мисли, че света Богородица е била майка по същия начин като мама? Едва ли вярва, че бебето Иисус някога е пицляло в креватчето си с покриваща челото и очите му коса и лига в ъгъла на устата като повърнала котка? Че е трябвало да му сменят пелените и че са миришели? Ума зяпаше Майка Агнес ужасена. *Тъкмо* това имаше предвид тя. И въпреки че сложи край на срещата като подари икона на Ума, която извади от чекмеджето на бюрото си – малка позлатена картичка, изобразяваща восьъчно розов Иисус в синия скут на восьъчно бяла Богородица – и я посъветва да се моли за сила, да се моли на Богородица да ѝ даде сили, майка Агнес все пак я отпращаше – не само от стаята си и закрилата си, но и от училището си.

Майка Агнес се изправи и издърпа Ума на крака. Но както я държеше за раменете и се опитваше да ѝ предаде собствената си вяра и сила, тялото на Ума внезапно се отпусна и строполи на земята и в следващия миг момичето лежеше проснато на памучното килимче до бюрото. И не беше просто припадък – Ума се гърчеше и стенеше, на устата ѝ беше избила пяна, а главата ѝ се блъскаше в пода първо на една страна, след това на другата. Когато Майка Агнес се опита да я вдигне, тя започна да се мята толкова силно, че монахинята трябваше да отвори вратата и да повика помощ.

А после позорът от връщането ѝ у дома в училищния бус, придружена от сестра Тереза и училищната сестра; зяпналата от почуда Аруна и крещящата като обезумяла мама, която за всичко обвиняваше розово-синьо-златната картичка, която майка Агнес подари на Ума и която Ума все още стиска в ръка. Ако се съдеше по ругатните, които мама сипеше по неин адрес, човек би си помислил, че картичката е отровна отвара или зъл амулет, омагьосал дъщеря ѝ.

-- Виждаш ли какво правят тези монахини? – беснееше тя пред папа. – С какви неща пълнят главите на момичетата! Все ти повтарях да не ги пращаш в католическо училище. Да си останат къщи, виках, ама кой да слуша! И виж сега!...

По-късно мама се успокои и показа на Ума как да капва малко масло на пръстите си и да го втрива в краката и ръцете на бебето. Втриването го гъделичкаше; то се извиваше и гърчеше под пръстите ѝ като риба, която се опитва

да се освободи, и след като прехапа устни в опит да потисне смеха си, Ума в крайна сметка не издържа и се разсмя.

Мама се извърна с въздишка на облекчение. Очевидно смяташе, че вече всичко е наред – бебето можеше да бъде поверено на по-голямата си сестра.

-- Но това може да го свърши и ая – и онова може да го свърши ая – опитваше се да възрази Ума, когато нарежданията заваляха едно след друго. Тогава мама си върна строгия вид.

-- Знаеш, че не можем да оставим детето на прислугата – отсеке тя. – Трябват му истински грижи.

Когато Ума изтъкна, че ая е гледала нея и Аруна, когато са били бебета, мама придоби изражение, което ясно говореше, че случаят е съвсем различен, и повтори застрашително:

-- Истински грижи.

Истински грижи. Мама ги предоставяше на сина си с желязна решителност, сякаш за да гарантира, че никой не би могъл да я обвини в каквото и да било пропуск в отглеждането му или да си припомни нежеланието, с което го бе родила. Дори когато го даваше на ая или Ума, за да го изкъпят или облекат, зорко следеше как се справят. Що се отнася до храненето, мама бдеше над него като орлица, твърдо решена в гърлото му да се излива точно определено количество мляко, независимо дали го иска или не, а по-късно и предписаното варено яйце и месен бульон. По-късно, когато папа се върнеше от работа, настояваше да узнае колко храна е погълнал синът му и трябваше да получи отговор – точен и задоволителен.

Защото раждането на Арун не означаваше, че мамапапа най-сетне са станали две отделни същества – мама папа, – а напротив: Арун сякаш беше спойката, която ги свързваше още по-неразривно. И въпреки че мама успяваше донякъде да води свой личен живот – игрите на руми, тайно дъвчените бетелови листа, „женските“ приказки с дъщерите й, когато имаше случай – по въпроса за Арун тя и папа отново ставаха едно цяло. Той задаваше въпросите по отглеждането на сина си, тя предоставяше отговорите: всички задължения и отговорности изложени прилежно като безброй чисти чаршафи, върнати след прането.

Сега много повече от всеки друг път тя беше спътникът в живота на папа, негова благоверна съпруга. Беше я направил не просто своя жена, но и майка на

сина си. Каква чест, какъв статут. Главата на мама се повдигна леко; тя се оглеждаше, за да се увери, че всички са видели и забелязали. Все едно носеше медал.

Не че животът им се промени кой знае колко, като изключим няколко подробности, като общата им загриженост за сина им. Напротив, светският им живот изобщо не пострада – мама продължи да се кичи с коприни и бижута и да придружава папа в клуба, по вечери и сватбени тържества. Нали Ума, Аруна и ая можеха да я заместят до креватчето на Арун. Струваше им се, че мама излизаше с ново усещане за постигнат успех. Можеше да се каже, че вече е достигнала успеха на папа и сега бяха по-равнопоставени от всякога.

Това ли беше любовта, чудеше се Ума с отвращение, *това* ли беше романтика? После въздъхваше, защото знаеше, че тези понятия никога не са хрумвали на мама – тя не четеше, нито ходеше на кино. Когато приятелките или съседките ѝ шушукаха за някой „брак по любов“, за който бяха чули, тя леко повдигаше горната си устна, за да изрази презрението си. Бракове по любов, как ли пък не, на *нея* не ѝ минаваха такива.

Ума забеляза също, че мама и папа гледаха Арун с еднакви изражения: на притеснена, въпросителна, някак несигурна, но решителна гордост. Това беше синът им, повод за гордост, нали така? Нали? Но след това, като гледаха хилавото създание, на което сякаш му отне цяла вечност да вдигне главата си, да се изправи на колене и най-сетне да се закрепил на крака, в очите им се появяваше някакво тайно съмнение, дори паника – и бързо биваше потискана, бързо отхвърляна.

Мама разви страхова невроза по въпроса с храненето на Арун – тази дейност винаги я изцеждаше, а след края ѝ трябваше да изтърпи и разпита на папа относно успеха или провала ѝ. Арун изглежда се заразяваше с притеснението ѝ, с напрежението, с което беше изпълнено събитието. Веднага щом се появяха чашката с вареното яйце или купата с бульон, той стисваше зъби, извърщаше се и се преструваше, че е потънал в игра, от която никой не може да го откъсне. Редуваха се да опитват – мама, Ума и ая – да пхат лъжицата в устата му, когато не внимава. Понякога успяваха да го хванат неподготвен и той преглъщаше, преди да се усети, но през повечето време извърщаше лице точно навреме или плюеше, каквото бяха успели да натикат в устата му. Често накрая мама стигаше до сълзи, Ума се вбесяваше, а папа казваше:

-- А видяхте ли сина на семейство Джоши? Вече играе крикет!

Минаха години преди да разберат какви всъщност са предпочитанията на Арун и да приемат факта, че не иска и да докосне месото, което папа настояваше той да яде: Арун беше вегетарианец.

Папа беше поразен. Месо в менюто беше една от революционните промени, които образованието внесе в живота му и живота на брат му. Израснали в традиционно вегетариански дом, пред двамата се разкриха предимствата на месото, заедно с тези на крикета и английския език – за тях тези три неща бяха неразривно свързани. Дори бяха успели да убедят и жените, за които се ожениха, в тази нова представа за прогресивност, и я бяха предали на децата си. Папа винаги се отнасяше с презрение към онези свои роднини, които при посещенията си ревниво се придържаха към режима си от зърнени храни и зеленчуци и страняха от месните ястия, които папа настояваше да се готвят за вечеря.

А сега собственият му син, единственият му син, изразяваше напълно неразбираемото желание да се върне към привичките на предците си, покорни и слаби мъже, които не бяха постигнали нищо в живота. Папа ужасно се ядоса. Предписа рибено масло от треска за Арун. Мама и Ума трябваше да го наливат в гърлото му. Някакси. Ума трябваше да натика лъжицата между зъбите му, като стиска носа му с пръсти. И той наистина отвори уста – но после щракна зъби върху пръста ѝ. Ума го издърпа с писък и зяпна стичащата се кръв.

-- Видяхте ли?! – ахна тя. – Видяхте ли какво направи?!

--Помниш ли, че веднъж ме ухапа? – напомни му тя, докато държеше четвъртинка гуава така, че Арун да не може да я стигне.

Бяха се скрили в гъстите бугенвиллии, Ума с гуавата, която беше откъснала неузряла, нарязала на четвъртини и осмини и посолила, и която беше тяхното лакомство.

Напълно забранено лакомство. Тъй като страдаше от безкрайна поредица болести – вече беше минал през заушка, рубеола, варицела, бронхит, малария, грип, астма, кръвотечение от носа и други – това беше последното лакомство, което Арун трябваше да получава: плод толкова зелен, че от него зъбите изтръпваха и гърлото болеше. Въпреки това Ума пхаше парчетата в неговата и своята уста с дяволска безотговорност. Затваряха очи и потръпваха, щом тръпчивият вкус

застържеше по вкусовите луковици по корена на езика. Дори по ушите ги ползваха тръпки, толкова кисел бе плодът. Стиснаха очи и в ъгълчетата им запари солта от избилите сълзи. После ги отвориха и се разсмяха.

-- Виж ми пръста. Виждаш ли къде ме ухапа? – Ума го размаха под носа му, за да не забрави, защото тя не беше забравила.

Арун присви очи и Ума се размърда неловко, както беше клекнала: не трябваше да очаква шегата да се стори забавна на Арун.

-- Да кажа ли на мамапапа какво ми даваш да ям? – отвърна коварно той. – Какво ли ще направят, ако знаят какво си ми дала?

Ума скочи толкова бързо, че косата ѝ се закачи за трънливата бугенвилия и се вдигна от главата ѝ, така че изглеждаше сякаш Ума виси за косата си. Арун се разсмяха неудържимо.

Мама и папа са на сватба, на която Ума е отказала да отиде: откакто папа се пенсионира, двамата почти никога не отсъстват от къщи и Ума се е научила да цени тези редки мигове. Тя вечеря върху подноса; после разгледа колекциите си от картички и гривни. Щом дочува движение в съседната стая, веднага ги скрива, но се оказва ая, натоварена с дрехи от перача, които е дошла да прибере. Носи наръч фусти за Ума. Ума взима четката си за коса и започва да се реше, за да покаже на ая, че се приготвя да си ляга.

-- Миличка, дай на мен – предлага ая.

Ума понечава да откаже, с раздражение (не ѝ е приятно присъствието на ая – мислеше, че е сама в къщата), но когато ая взима четката от ръката ѝ, я оставя. Седнала така, докато ая ритмично шляпа главата ѝ с четката, Ума се чувства като шестгодишна.

Ая дойде да работи при тях, когато Ума беше на три години, а Аруна бе току-що родена. Вече пенсионирана, ая се върна да помага за Арун, когато мама беше изтощена от раждането му, и остана и след като той надрасна грижите ѝ и напусна дома. Мама е свикнала ая да живее в къщата и обича да я кара да върши разни неща из нея – „дребни задачи“, както ги нарича, – въпреки че папа смята, че и Ума може да ги върши и то безплатно. Ая знае, че трябва да показва на папа, че си е заслужила прехраната: щом някой я погледне, веднага си намира занимание.

Мама също трябва да поддържа впечатлението и винаги успява да измисли по нещо: „Иди да видиш дали перачът е готов с прането”, казва тя, или „Кажки на готвача да нареже манго за чая”. Ако нищо не й дойде наум, тя поляга с тиха въздишка и ая се примъква до нея, защото знае, че това е знак да разтрие краката на мама. Затова тя кляка и започва да размачква и масажира стъпалата й, които мама не е изпълнала в готовност – напротив, дори издава звук на раздразнение и протест, но не достатъчно силно, за да й се вярва.

Ума не желае подобно физическо внимание. Тя дърпа главата си, защото започва да се чувства сякаш я бият.

-- Къде е Лакшми? – пита тя за дъщерята, която е нескончаем извор на драми.

-- О, миличка, не ме питай за Лакшми! – въздъхва ая и ръката, която върти четката, спира тежко. – Негодницата недна, в гроба ще ме вкара. Само грижи, нищо друго не съм видяла от нея. Проклет беше денят, в който се роди.

--Защо? Сега пък какво е станало? – промърморва Ума, като с нежелание се съгласява да изслуша поредната история.

-- Ах, миличка, защо ме питаш? Да ти кажа ли какво направи този път? Напусна мъжа, дето й намерих, и забягна. Да си намерела работа, вика. Каква работа ще си намери, а, питам аз? И пръста си не ще да мръдне. Ама си мисли, че ще намери работа в някоя къща и ще я хранят и обличат. Все едно като я вземат на работа, дъщеря ще им стане – въздъхва ая натъжено. – Казах й, че най-много бой да яде...

-- Защо? Защо мислиш така? Може да намери добро семейство, за което да работи.

-- Кое добро семейство ще вземе такава като нея? – сопва се ая. – То се вижда за какво я бива нея. Оня ден я питам, отде взе тая гривна, дето подрънкваш под носа ми, а? Кажки откъде се е взела! Бих я, додето кръв текна от носа й, ама каза ли ми, мислиш? Как ще каже, проклетницата...

-- Защо я биеш? – Ума грабва четката си за коса от ая. – Все биеш клетото момиче.

-- Тя ли е клетата за тебе – а не аз, майка й, дето страда толкова години, дето сумати пари за сватбата й даде, без храна и дрехи ходи, за да я отгледа...

-- Не е вярно. Получавах храна в кухнята, а мама ти дава дрехи. Много добре си облечена.

Ая я зяпва, поразена, и протяга към нея скъсаното си и избеляло сари:

-- На това ли викаш ти дрехи? Аз му викам позор. Безсрамие е да нося тия парцали. Но какво мога да сторя? Взимам, каквото мога. Не всички сме родени с късмет... – и на това място удря чело с длан и стене.

Ума се изправя, раздразнена. Отново падна в капана на ая. Отива до гардероба си и го отваря отривисто:

-- О, добре, вземи ми саритата. Искай, искай, докато ми вземеш всичко, дано си доволна тогава... – Ума издърпва две-три памучни сарита и ги хвърля на ая с показна избухливост, която е научила от мама. После бързо размисля и грабва едно от тях, което е почти ново и което особено ѝ харесва – с приятния жълт цвят на невен и лилав ръб – и го скрива набързо в дъното на рафта.

Ая цялата грее в усмивка. Вдига саритата от пода и ги притиска до себе си, след което изчезва от стаята, преди да ѝ се е обърнал късметът. Ума тряска вратата на гардероба и я заключва ядно: цялата ѝ вечер е съсипана.

През равни периоди в годината в дома пристигаше жълта пощенска картичка от Мира-маси⁸, която ги известяваше, че ще отседне у тях по пътя между две места за поклонение. Ума всеки път възкликваше:

-- Мира-маси? О, много обичам Мира-маси – тя прави най-хубавите ладу⁹! Мм, толкова кръгли, големи и сладки!

Мама винаги се сърдеше – за нея това беше обида към приготвяните в нейната кухня ладу.

-- Какво лакомо дете си, Ума! Няма да пусна Мира-маси в кухнята. Обръща всичко с главата надолу и иска нови съдове за готвене, сякаш нашите са мръсни. А и не яде сготвеното от готвача – толкова е старомодна.

Мама изглеждаше напълно вбесена.

Мира-маси не ѝ беше сестра, а далечна сродница, втората или може би дори третата жена на един роднина, когото мама предпочиташе изобщо да не признава

⁸ *Mausī* (хин.) – леля по майчина линия; често се използва и за други по-възрастни близки жени. – Бел. пр.

⁹ *Laddū* (хин.) – индийски сладки, направени от брашно и други съставки, оформени като топчета и натопени в захарен сироп.

за такъв. За щастие той не възразяваше да живее далеч от тях, докато – в крайна сметка, за тяхно удобство – умря, но тази негова жена във вдовичеството си беше придобила неприятния навик да пътува из цялата страна, съвсем сама, защитена от белите си вдовически одежди, като посещаваше местата за поклонение едно след друго като вманиачен духовен пътник, и нейните злочести роднини по сватовство твърде често се оказваха по пътя ѝ, на удобни за отсядане места.

-- Никога не пише да попита дали може да дойде – ядосва се мама, - а само че ще дойде и толкова.

Но тъй като мама по принцип се радва на гости, особено на роднини, с които може да клюкарства за всички клонове на семейството и които я свързват с него, за да може да не се самосъжалява, че живее далеч от всички тях, заточена от папа и кариерата му, Ума се чудеше защо Мира-маси прави изключение.

Ума смяташе, че тя би трябвало да е чакана дори повече от другите, тъй като Мира-маси постоянно гостуваше на роднини, дори на най-отдалечените, и ѝ носеше вести от тях – раждания, сватби, смърт, болести, скандали, правни спорове, клюки, слухове, приказки, дрънканици... Де да носеше само това, намекваше пъшкането на мама. За жалост клюките бяха само една част от живота на Мира-маси, – социалната – но имаше и други, които бяха подчертано анти-социални.

Откакто овдовя, Мира-маси направи религията свой занаят. Ежедневието ѝ беше подчинено на ритуалите – от събуждането ѝ, когато поздравяваше слънцето, през ритуалното къпане и утринните молитви, до приготвянето на вдовическото ѝ единствено и постно ядене за деня (което толкова се услаждаше на Арун, че той го излапваше по начин, който мама приемаше като обида) и вечерните церемонии в храмовете, в които ходеше. Едва вечер, след като постелеше на пода тръстикова рогозка, която носеше със себе си, Мира-маси сядаше с кръстосани крака и разказваше всички семейни хроники (мама беше жадна за клюките, но същевременно настръхваше при мисълта, че Мира-маси го смята за *своє* семейство, след като е едва втората, може би третата жена на негов член, чието име дори не се издумва, така че докато я слушаше, лицето на мама беше изкривено от борещите се у нея чувства и си заслужаваше да се види). След това, когато мама биваше отнведена от виковете от все по-сърдития папа, който не можеше да търпи вниманието на съпругата му да се отклонява от него, а освен това не можеше и да заспи от разговорите им, идваше ред на Ума. Тя се свиваше на кълбо върху

рогозката около удобния skut на Мира-маси, поставила едната си ръка върху пружиниращото, подскачащо коляно, и слушаше как разказва древните митове на хиндуизма, които от нейните уста звучаха точно толкова живи и ярки, колкото и най-новите семейни клюки. За Мира-маси боговете и богините, за които говореше, чиито истории разказваше, бяха нейното семейство, независимо от опасенията на мама – Ума виждаше, че е така.

Тя никога не се уморяваше да слуша разказите за игрите и номерата, в които бог Кришна се впускаше като дете и говедарче на бреговете на Ямуна, или за поетесата-светица Мира, която била омъжена за раджа, но отказала да го признае за свой съпруг, защото вярвала, че е невяста на бог Кришна; скитала се из страната си, като го възхвалявала с песни, и била смятана за луда, докато самият раджа не признал святостта ѝ и не станал нейн поклонник. Най-хубав обаче беше разказът за ражда Харишчандра, който се отказал от богатството си, царството си и дори от съпругата си, за да докаже вярността си към бог Индра, и изпаднал дотам, да работи на погребалните кладни, за да се изхранва; едва когато собствената му съпруга била донесена при него за кремация, богът се смилил над него и я върнал към живота. Тогава Ума, с туптящи уши и дори пръсти, чувстваше, че съществува някой, който може да проникне през нерадостния външен свят до един вътрешен свят, примамлив с цветовете и романтиката си. Само да можеше да *замени* това тук, мислеше си Ума с копнеж.

И именно страстното ѝ желание да се опита да осъществи това чудо я подтикваше да следва цикъла всекидневни ритуали на Мира-маси, дори да се привежда до нея над външното огнище, построено специално за нея от тухли и глина, за да може да приготвя храната си на безопасно разстояние от готвача, който се смееше презрително в кухнята, където запържваше лук и чесън¹⁰, забъркваше овнешко кърпиче и печеше кебапите, които караха Мира-маси да закрива уста с края на сарито си и да се дави. На Ума беше забранено да докосва храната.

-- Изми ли се след училище? Не си ли? Изми ли се, след като ходи до тоалетната? Не си?! В цикъл ли си в момента? Не пипай, дете, не пипай!

Но Ума отстъпваше само няколко сантиметра, все така обхванала коленете си с ръце, наблюдаваща как Мира-маси кълца зеленчуците, които бяха

¹⁰ Лукът и чесънът, подобно на месото и яйцата, са смятани за нечисти храни в Идния и не се консумират в консервативните домове от висшите касти.

единствената ѝ храна. Понякога на Ума ѝ беше разрешено да ѝ донесе брашно, мляко и захар, за да направи сладки за семейството – прочутите ѝ ладу.

Мира-маси я взимаше със себе си в храма за вечерната пуджа¹¹. Двете извървяваха улицата заедно и свиваха в пресечката, в чийто край стоеше храм от розов цимент, осветен със сини флуоресцентни тръби и окичен с олеографии на божеството, което Мира-маси почиташе – Шива. На прага свян обземаше Ума и тя спираше до вратата, като предпочиташе да гледа как Мира-маси крачи навътре и здраво удря месинговата камбана, висяща от тавана, преди да се качи при олтара, където се смесваше с тълпата поклонници, всички протегнали ръце за капките свещена вода, изливани в шепите им от свещеника с подноса с червен прах и жълти невени. Тогава забиваха всички камбани – дзън! дзън! – надуваха раковините – др-омм! др-омм!, – а свещеникът разнасяше поднос светилници около главата на божеството, като рецитираше стихове на леко носов санскрит, и накрая излизаше, за да раздаде сладки на вярващите. Тогава Ума бързо се скриваше зад някоя колона. Мира-маси извършваше всички ритуали толкова непринудено, сякаш забърсваше праха в дома си: човек не би се сетил, че това е основната дейност в живота ѝ. Ума бе тази, която не можеше да ги приеме непринудено: те шурмуваха самата ѝ същност и я караха да трепти като знаменцето, развято над храмовите порти.

За нея беше по-лесно да участва в приготовленията за домашните богослужения, които Мира-маси правеше всеки път, когато отсядаше у тях. Изграждаха олтар, като полагаха върху някой рафт, ниска маса или дори няколко тухли, сложени една до друга, предметите, които Мира-маси носеше със себе си при пътуванията си: малка месингова фигура на Шива (тя я наричаше златна), маслена лампа, олеография и копие от „Рамаяна”, подвързано с червен памучен плат. Веднага след като се събудеше, Ума излизаше в градината – а росата върху прашната трева полепваше по босите ѝ крака и ръба на нощницата ѝ – и откъсваше няколко рози и невени или събираше шепа от белия жасмин, който беше разцъфтял през нощта и по изгрев лежеше разпръснат на земята, като решително не обръщаше внимание на виковете на мали. После бързаше да отиде в стаята на Мира-маси и да постави цветята на олтара, благодарна и удивена, че ѝ е било разрешено да извърши такава важна церемония с нечистите си ръце. Мира-маси седнаше пред

¹¹ *Pūjā* (хин.) – богослужение в хиндуизма.

домашния си олтар и продължително рецитираше божиите имена със затворени очи и страст, от която се полюшваше като обладана от свръхестествена сила. В тези моменти лицето ѝ беше като изсечено, като на каменно изображение – изражение толкова пламенно, че вдъхваше страхопочитание у Ума. Когато очите ѝ се отвореха, те проблясваха пламенно, почти диво. После внезапно запяваше със звънлив глас:

-- Пребродих цялата земя,
претърсих цялата земя,
и тук пред лотосовите нозе на Бога
намерих своето спасение...

И Ума чувстваше, че е била допусната до някакво светилище, което дотогава е било затворено за нея. Монахините в училище „Сейнт Мери” и бяха позволявали да се доближи до дверите му – залата за събрания, пеенето на химни – но никога не я бяха пускали в своя параклис, а тъкмо там искаше да отиде тя, тъй като усещаше, че там е сърцевината на службата им. Сега Мира-маси я включваше в своята служба, Ума беше причислена, беше член, макар че на какво точно – това не би могла да каже.

Най-хубавото от гостуването на Мира-маси беше задължителното слизане до реката, което мама и папа не позволяваха на децата си, защото било твърде горещо, твърде опасно, твърде прашно, твърде заразно, твърде многолюдно – изобщо, нежелателно във всяко отношение. Но не можеха да откажат на Мира-маси парченце от рая, каквото беше за нея ходенето на реката, и ѝ позволяваха, някак мрачно, да вземе децата им, когато отива да направи ритуалното си къпане, като първо насаме ги предупреждаваха да не се приближават до водата, да стоят на голямо разстояние от брега и да се пазят от крокодили и удавяне.

Предупреждението се оказа ненужно за Арун и Аруна, които не отиваха подалеч от най-горното от стъпалата, водещи до водата, откъдето наблюдаваха мудния ѝ поток и наредените перачи, поклонници и лодкари с презрение; нито един от двамата не би потопил и крака или пръста си в нея: бяха твърде загрижени за здравето и безопасността си.

Само Ума втъкваше роклята в гащите си и нагазваше с такова безразсъдно увлечение, че и поклонниците, и перачите, и свещниците, и лодкарите викаха:

-- Внимавай! Дете, пази се!

И издърпваха Ума преди да е потънала до брадичката си и течението да я е отнесло. Не ѝ хрумваше, че трябва да умее да плува, беше убедена, че реката ще я държи на повърхността.

Мира-маси беше изцяло погълната от молитвите си и не забелязваше. Нагазила до колене в реката, тя се поливаше с вода и напяваше божието име в звънливо тържество, незабелязваща, че един лодкар наблизо е сграбчил Ума за косата и я е спасил, издърпвайки я на пясъчния бряг, където тя лежеше, давеше се, мятеше се като риба на сушата и от нея течеше вода. Мира-маси бе прекалено божествено погълната, за да забележи, но Арун и Аруна нямаха търпение да се върнат у дома и да докладват на родителите си абсурдното и налудничаво поведение на Ума, за което и тя, и Мира-маси бяха сурово мъмрени.

В семейството се зароди идеята, че Ума и Мира-маси са съдружници в бедите.